

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

28

Vragen van het lid **Ouwehand** (Partij voor de Dieren) aan de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur over *het ernstig lijden van dieren bij de slacht* (ingezonden 8 juli 2024).

Antwoord van Minister **Wiersma** (Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur) (ontvangen 20 september 2024). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2023–2024, nr. 2159.

Vraag 1

Kunt u bevestigen dat in Nederland elk jaar meer dan 500 miljoen dieren, veelal na een kort en ellendig leven, worden geslacht?

Antwoord 1

Ik kan bevestigen dat er ieder jaar meer dan 500 miljoen dieren^{1, 2} in Nederland worden geslacht.

Vraag 2

Erkent u dat er niet zoiets bestaat als «diervriendelijke slacht»?

Antwoord 2

Ik erken dat er verschillende meningen bestaan over of slacht diervriendelijk kan. Ik vind dat het slachten van dieren op een diervriendelijke wijze gedaan moet worden, en ik zet mij in om de slacht in Nederland met oog voor dierenwelzijn te laten verlopen.

Vraag 3

Erkent u dat de wetgever desondanks al meer dan honderd jaar de morele plicht heeft om het lijden van dieren bij de slacht zoveel mogelijk te beperken?³

Antwoord 3

Ja, dit volgt ook uit Europese en Nederlandse wetgeving. Ik erken dat er een morele plicht is om het lijden van dieren tijdens de slacht zoveel mogelijk te beperken.

¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/7123slac>

² Antwoorden op Kamervragen Slotwet LNV en DGF 2023 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

³ Besluit van den 5den Juni 1920, tot uitvoering van de artikelen 18 en 25 van de Vleeschkeuringswet, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden nr. 285, juni 1920

Vraag 4

Kunt u bevestigen er in grote slachthuizen tot wel 675 varkens, 130 runderen, 240 kalfjes en zelfs 13.500 kippen per uur worden geslacht?

Antwoord 4

Gangbare slachtsnelheden in grote slachthuizen zijn 300–675 vleesvarkens, 25–130 runderen, 40–245 kalveren en 6.000–13.5000 vleeskuikens per uur. De maximale snelheden zijn sinds 2021 niet veranderd.

Vraag 5

Kunt u bevestigen dat er met deze hoge slachttempo's niet kan worden voorkomen dat er regelmatig iets misgaat, waardoor er ernstig dierenleed ontstaat (zoals dieren die bij vol bewustzijn in kokendhete broeibakken terecht komen of bij vol bewustzijn worden geslacht)?

Antwoord 5

Ik kan bevestigen dat wanneer een slachthuis haar procedures niet goed borgt, het dierenwelzijn kan worden geschaad. Dit volgt ook uit het literatuuronderzoek en de praktijkonderzoek dat mijn ministerie in 2021 en 2022 heeft laten uitvoeren door onder andere Wageningen University & Research (WUR)⁴. Over het algemeen borgen slachthuizen hun procedures echter goed en vinden slachtprocessen daarmee plaats volgens vastgestelde wet- en regelgeving.

Vraag 6

Onderschrijft u de conclusie van het onderzoek van Wageningen University & Research (WUR) dat risico's voor dierenwelzijn en voedselveiligheid groter worden bij een hogere slachtsnelheid?⁵

Antwoord 6

Ik onderschrijf de conclusie dat risico's voor dierenwelzijn en voedselveiligheid groter kunnen worden bij een hogere slachtsnelheid, en dat deze ondervangen kunnen worden middels verschillende specifieke maatregelen. Deze maatregelen staan ook in het onderzoek en de praktijktoets beschreven.

Vraag 7

Onderschrijft u de vaststelling van voormalig Landbouwminister Schouten dat de druk op het slachtproces vanwege de economische belangen te groot is geworden om de belangen van dierenwelzijn en voedselveiligheid te kunnen borgen?⁶

Antwoord 7

Dit onderschrijf ik niet. Volgens de conclusies uit de eerder genoemde onderzoeken kunnen dierenwelzijn en voedselveiligheid, mits specifieke maatregelen (passend voor het slachthuis) worden toegepast, geborgd blijven bij een hogere slachtsnelheid.

Vraag 8

Heeft u er kennis van genomen dat de Kamer verschillende keren heeft verzocht om de slachtsnelheid te verlagen?^{7, 8}

Antwoord 8

Ja.

Vraag 9

Gaat u de slachtsnelheid in slachthuizen verlagen?

⁴ Kamerstuk 28 286, nr. 1237

⁵ WUR, april 2023, «Risico factoren voor dierenwelzijn en voedselveiligheid bij verhogen slachtsnelheid. Openbaar rapport 1248 B» (Risico factoren voor dierenwelzijn en voedselveiligheid bij verhogen slachtsnelheid | Rapport | Rijksoverheid.nl)

⁶ Kamerstuk 28 286, nr. 1201

⁷ Kamerstuk 28 286, nr. 1118

⁸ Kamerstuk 33 835, nr. 219

Antwoord 9
Nee.

Vraag 10
Kunt u bevestigen dat er op dit moment nog altijd slacht- en bedwelmingsmethoden zijn toegestaan die strijdig zijn met het doel om het lijden van dieren bij de slacht tot een minimum te beperken? Kunt u uiteenzetten welke slacht- en bedwelmingsmethoden dat volgens u zijn?

Antwoord 10
Voor elke slacht- en bedwelmingsmethoden zijn er voordelen en nadelen ten aanzien van dierenwelzijn te beschrijven. Deze voor- en nadelen zijn zorgvuldig door de EFSA beschreven in de afgelopen tientallen jaren. Het is aan het slachthuis om een afweging hierin te maken en het slachtproces dusdanig in te richten dat het dierenwelzijn geborgd wordt.

Vraag 11
Kunt u bevestigen dat de European Food and Safety Authority (EFSA) in 2004 al adviseerde om de waterbadbedwelming uit te faseren?

Antwoord 11
Ik kan bevestigen dat EFSA in 2004 uiteengezet heeft elke bedwelmingsmethodes voor verschillende diersoorten bestaan en wat onder andere de dierenwelzijnsrisico's zijn voor elke methode. Ook adviseren zij dat er meer onderzoek gedaan moet worden naar de effectiviteit van bepaalde slacht- en bedwelmingsmethodes.

Vraag 12
Kunt u bevestigen dat voormalig Landbouwminister Verburg in april 2009 aankondigde dat het waterbad zou worden uitgefaseerd, omdat het zeer aannemelijk is dat een aanzienlijk deel van de dieren niet voldoende wordt bedwelmd?⁹

Antwoord 12
Ik kan bevestigen dat voormalig Landbouwminister Verburg ernaar streefde dat de sector gebruik ging maken van alternatieve bedwelmingsmethoden, waardoor de waterbadmethode uitgefaseerd zou kunnen worden.

Vraag 13
Heeft u gezien dat de Kamer al in 2014 een verbod wilde op het levend, op de kop, aanhangen van kippen, eenden en kalkoenen aan de slachtlijn (voorafgaand aan waterbadbedwelming)?¹⁰

Antwoord 13
Ja, dit heb ik gezien.

Vraag 14
Kunt u bevestigen dat er desondanks nog steeds jaarlijks meer dan vijf miljoen kippen worden geslacht bij slachthuizen die permanent gebruik maken van een elektrisch waterbad als bedwelmingsmethode? Kunt u tevens bevestigen dat alle eenden in de vee-industrie via deze methode worden geslacht? Wat vindt u hiervan?

Antwoord 14
In 2023 zijn 62,3 miljoen vleeskuikens, 5,4 miljoen leghennen en 5,8 miljoen eenden geslacht bij de slachthuizen die permanent gebruik maken van een elektrisch waterbad als bedwelmingsmethode. Eenden worden inderdaad standaard bedwelmd met gebruik van het elektrisch waterbad als bedwelmingsmethode¹¹. De waterbadbedwelming is een toegestane methode uit de Europese Verordening ter bescherming van dieren bij het doden, die niet eenzijdig door een lidstaat verboden kan worden. Ik vind dat bedrijven zich

⁹ Kamerstuk 28 286, nr. 291

¹⁰ Kamerstuk 28 286, nr. 688

¹¹ Kamerstuk 36 560 XIV, nr. 8

moeten houden aan de voorschriften van de EU-Verordening, en de bedwelmingsmethoden mogen hanteren die daarin worden beschreven.

Vraag 15

Heeft u gezien dat de Kamer al in 2015 een einde wilde aan het bedwelmen van varkens met CO₂, omdat deze methode zeer pijnlijk is voor varkens en gepaard gaat met ernstig dierenleed?¹²

Antwoord 15

Ja, dit heb ik gezien. Mijn voorganger heeft op 22 juni 2022 het belang onderschreven van de zoektocht naar alternatieven. CO₂-bedwelming is een toegestane methode uit de Europese Verordening ter bescherming van dieren bij het doden, die niet eenzijdig door een lidstaat verboden kan worden. Bedrijven hebben zich te houden aan de voorschriften van de EU-Verordening en mogen de bedwelmingsmethoden hanteren die daarin worden beschreven.

Vraag 16

Kunt u bevestigen dat er desondanks, negen jaar later, nog steeds bij vijf slachthuizen op grote schaal varkens worden bedwelmd met deze methode? Wat vindt u hiervan?

Antwoord 16

In 2023 werd bij vijf slachterijen CO₂-bedwelming gebruikt bij varkens. Hierover heeft mijn voorganger vragen beantwoord op 11 juni jl.⁴ Zie verder mijn antwoord op vraag 15, CO₂-bedwelming is een in Europa toegestane methode.

Vraag 17

Bent u bekend met de wettelijke bepaling dat dieren buiten bewustzijn moeten zijn gebracht voordat ze worden geslacht, om zo vermijdbaar pijn, stress en lijden te voorkomen?

Antwoord 17

De EU-verordening inzake de bescherming van dieren bij het doden¹³ bepaalt in artikel 4, lid 1 dat dieren uitsluitend worden gedood nadat zij zijn bedwelmd volgens de methoden en de desbetreffende specifieke toepassingsvoorschriften zoals beschreven in bijlage I van deze verordening. In lid 4 van ditzelfde artikel is opgenomen dat, indien dieren worden geslacht volgens speciale methoden die vereist zijn voor religieuze ritens, de voorgescreven bedwelming niet van toepassing is mits het slachten plaatsvindt in een slachthuis.

Vraag 18

Kunt u bevestigen dat op de regel dat dieren voorafgaand aan de slacht buiten bewustzijn moeten worden gebracht, een uitzondering is gemaakt voor de slacht voor de Israëlitische en Islamitische ritens?

Antwoord 18

Ja. Zie ook mijn antwoord op vraag 17.

Vraag 19

Erkent u dat het onverdoofd slachten van runderen leidt tot onnodige pijn en lijden, vanwege de fixatie-methode, de halssnede waarbij zenuwweefsel wordt doorgesneden, de mogelijkheid tot het inademen van bloed en de pensinhoud, de ademnood en de plotselinge bloeddruk daling die voortduurt tot bewusteloosheid intreedt?^{14, 15}

¹² Kamerstuk 34 300 XIII, nr. 151

¹³ Verordening (EG) Nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden. L_2009303NL.01000101.xml (europa.eu)

¹⁴ Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD), januari 2018, «Standpunt onbedwelmd slachten» (KNMvD standpunt Onbedwelmd slachten – KNMvD.nl)

¹⁵ EFSA Journal, 24 september 2020, «Welfare of cattle at slaughter» (Welfare of cattle at slaughter | EFSA (Europa.eu))

Antwoord 19

Er is nog geen wetenschappelijke consensus over de perceptie van pijn tijdens het onbedwelmd aansnijden van de nek¹⁶. Sommige wetenschappers stellen dat wanneer de neksnede wordt uitgevoerd met een lang, recht, vlijmscherp mes, dit niet pijnlijk lijkt. Andere wetenschappers stellen dat de snee in de nek een schadelijke stimulus is en dat er sterke aanwijzingen zijn dat deze snee als pijnlijk wordt ervaren. De algemene mening is dat het aansnijden van dieren bij bewustzijn pijn en spanning veroorzaakt en dat wanneer het dier bij bewustzijn is wanneer het bloedt, dit het dier angstig kan maken.

Vraag 20

Erkent u dat schapen en geiten bij de onverdoofde slacht op de rug liggend worden gefixeerd, wat leidt tot extra stress bij al angstige dieren, en tevens de kans op fouten – zoals dat een dier meerdere keren moet worden gesneden voordat het overlijdt – groter maakt?¹⁷

Antwoord 20

Het fixeren op de rug om het dier vervolgens aan te snijden is inderdaad gebruikelijk en de gevolgen voor het dierenwelzijn zijn, met name voor runderen, uitgebreid beschreven^{18, 19}. Vanaf 1 januari 2018 houdt de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) permanent toezicht op de onbedwelmd rituele slacht en ziet ook toe dat de welzijnseisen uit het besluit houders van dieren worden opgevolgd door het slachthuis. In dit besluit is in artikel 5.9, lid 4, opgenomen dat de halssnede met een ononderbroken, vloeiende beweging wordt uitgevoerd, met als doel het dier zo snel mogelijk te verbloeden. Ik heb geen signalen ontvangen dat dit in de praktijk niet goed verloopt en dat dieren die op de rug liggend worden gefixeerd, meerdere keren moeten worden aangesneden.

Vraag 21

Erkent u dat met name bij schapen er een groot risico is dat er meer dan één halssnede moet worden uitgevoerd, wat leidt tot extra veel pijn?²⁰

Antwoord 21

Ik ben bekend met het rapport uit 2010 waar u naar verwijst. Zoals ik in mijn vorige antwoord aangaf, is het meerdere keren aansnijden van een dier in Nederland sinds 2018 verboden, omdat dit als een welzijnsaantasting wordt gezien. Door het permanente toezicht kunnen overtredingen op dit vlak geconstateerd worden. De NVWA handhaaft hierop volgens haar interventiebeleid.

Vraag 22

Erkent u dat dierenartsen en wetenschappers stellen dat ook met de beperking van de duur van het lijden tot 40 seconden, waarna een dier alsnog moet worden bedwelmd (convenant onverdoofd slachten), het welzijn van dieren tijdens het onverdoofd slachten nog altijd onaanvaardbaar wordt aangetast?²¹

Antwoord 22

Ik ben bekend met deze standpunten.

¹⁶ Verhoeven et al. Assessing unconsciousness in livestock at slaughter, 2016. Pagina 131. <https://edepot.wur.nl/388582>

¹⁷ Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD), januari 2018, «Standpunt onbedwelmd slachten» (KNMvD standpunt Onbedwelmd slachten – KNMvD.nl) Kamerstuk 31 571, nr. 29

¹⁸ Verhoeven et al. Assessing unconsciousness in livestock at slaughter, 2016. Pagina 80. <https://edepot.wur.nl/388582>

²⁰ K. von Holleben, et. al, februari 2010 «Report on good and adverse practices- Animal welfare concerns in relation to slaughter practices from the viewpoint of veterinary sciences» (<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjzo7fL7ZaHAXVVhP0HHczuBdwQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.dialrel.net%2Fdialrel%2Fimages%2Fveterinary-concerns.pdf&usg=AOvVaw0tRzb24snU6oO4c0rf13Dk&opi=89978449>)

²¹ Kamerstuk 34 908, nr. 6; 2019Z17309; 2019Z17341

Vraag 23

Kunt u bevestigen dat als de wetgever het lijden van dieren bij de slacht zoveel mogelijk wil voorkomen het onlogisch is om een uitzondering te hebben op de wettelijke bepaling dat dieren moeten zijn bedwelmd voordat ze worden geslacht?

Antwoord 23

De mogelijkheid tot het onbedwelmd slachten volgens religieuze riten wordt in Nederland gezien als een uiting van het geloof en raakt daarmee aan de vrijheid van godsdienst zoals neergelegd in artikel 6 van de Grondwet. In principe is het mogelijk om een grondrecht te beperken, mits aan een aantal voorwaarden is voldaan. Tijdens de plenaire behandeling in de Eerste Kamer op 13 december 2011 over het initiatiefwetsvoorstel van voormalig lid Thieme om een verplichte voorafgaande bedwelming bij ritueel slachten in te voeren is aan de toenmalige Staatssecretaris gevraagd of er minder vergaande alternatieven ten opzichte van dat wetsvoorstel te bedenken waren waarmee evenzo een verbetering in dierenwelzijn kon worden bereikt. De toenmalige Staatssecretaris heeft tijdens dat debat aangegeven deze mogelijkheden te zien en heeft daarbij de mogelijkheid tot het sluiten van een convenant met betrokken convenantpartijen naar voren gebracht. In juni 2012 is het Convenant «onbedwelmd slachten volgens religieuze ritens» getekend en van kracht geworden en in juli 2017 aangevuld met aanvullende afspraken in het Addendum bij het Convenant. De normen op het gebied van de rituele onbedwelmd slacht uit het Convenant zijn op 1 januari 2018 verankerd in het Besluit houders van dieren, zodat ze algemeen gelden en er op gehandhaafd kan worden. Deloitte Consulting B.V. evalueerde in 2021 de doeltreffendheid en doelmatigheid van het Convenant, waarbij een belangrijk vraag was of de normen ter verbetering van het dierenwelzijn in de praktijk daadwerkelijk tot een verbetering van het dierenwelzijn leiden ten opzichte van de nulmeting in 2014. De belangrijkste conclusie van Deloitte was, dat het Convenant doelmatig en doeltreffend is en goed functioneert in de praktijk. Dat leidde tot de aanbeveling om het Convenant in stand te houden²². Dit is op dit moment staand beleid.

Vraag 24

Vindt u het rechtvaardig om dit vermijdbare dierenleed te laten voortbestaan via de huidige uitzondering op het verbod op onverdoofd slachten?

Antwoord 24

Ik ben me ervan bewust dat de meningen over onbedwelmd ritueel slachten sterk verdeeld zijn in Nederland. En dat mag ook zo zijn. Tegelijkertijd vind ik het een goede zaak dat met de uitvoering van de evaluatie en het onderzoek naar de behoeftebepaling in 2021 meer inzicht is ontstaan in de wijze waarop rituele onbedwelmd slacht in Nederland plaatsvindt en dat geconstateerd werd dat de invoering van het Convenant ten opzichte van de nulmeting in 2014²¹ heeft geleid tot een verbetering van het dierenwelzijn tijdens het doden.

Vraag 25

Wat gaat u doen om het vermijdbare lijden van alle dieren bij de slacht te beëindigen?

Antwoord 25

Dierenleed dient te allen tijde te worden voorkomen. Een slachthuis is verplicht het slachtproces zo in te richten en te beheersen, en te borgen dat er geen vermijdbaar lijden plaatsvindt.

Vraag 26

Kunt u deze vragen binnen de gestelde termijn beantwoorden?

Antwoord 26

Ik heb mijn best gedaan deze vragen zo snel mogelijk te beantwoorden.

²² Kamerstuk 28 286, nr. 1232